บทความวิจัย

ปัจจัยความสำเร็จในการเจรจายุติปัญหาพรรคคอมมิวนิสต์มลายา (พคม.) ในประเทศไทย

SUCCESS FACTORS IN THE NEGOTIATION TO RESOLVE THE COMMUNIST PARTY OF MALAYA (CPM) PROBLEM IN THAILAND

อรชา รักดี*
Oracha Rakdee*
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
Faculty of Political Science, Prince of Songkla University
*Corresponding Author E-mail: oracha.r@psu.ac.th
Received June 6, 2026; Revised August 5, 2026; Accepted August 17, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยความสำเร็จในกระบวนการเจรจาสันติภาพเพื่อยุติปัญหาการต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธของพรรคคอมมิวนิสต์มลายา (พคม.) ในประเทศไทย ซึ่งนำไปสู่การลงนามในข้อตกลงสันติภาพหาดใหญ่ในวันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2532 โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพด้วยเครื่องมือการวิจัยเอกสารทั้งเอกสารชั้นต้นของพคม. รัฐบาลไทย และรัฐบาลมาเลเซียและเอกสารชั้นรอง การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมและเครื่องมือการสัมภาษณ์เชิงลึกในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่สำคัญ 2 กลุ่ม คือ อดีตสมาชิก พคม. ในประเทศไทยและประเทศมาเลเซียและเจ้าหน้าที่รัฐไทยและมาเลเซียที่เกี่ยวข้องกับการเจรจา จำนวน 21 คน และนำข้อมูลมาใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ผลักดันสู่ความสำเร็จในการเจรจาแบ่งเป็น 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยภายนอกประเทศหรือปัจจัยระหว่างประเทศที่สำคัญ 4 ประการ คือ 1. สภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่ต้องการสันติภาพและการคลี่คลายของสงครามเย็น 2. ความแตกแยกระหว่างจีนและสหภาพโซเวียตรวมทั้งเวียดนาม 3. การเปลี่ยนแปลงนโยบายของจีนในยุคเติ้งเสี่ยวผิง และ 4. การปรับเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศของมาเลเซียและการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างจีนและมาเลเซีย (Quid Pro Quo) ในขณะที่ปัจจัยในระดับที่สอง คือ ปัจจัยภายในประเทศไทย แบ่งได้ 4 ประการคือ 1. เจตจำนงและความตั้งใจของผู้กำหนดนโยบายในการใช้แนวทางการเจรจา 2. ความสำเร็จในกระบวนการสร้างความสัมพันธ์และความไว้วางใจ 3. เงื่อนไขการเจรจาและทางออกที่ยอมรับได้ของทุกฝ่าย และ 4. สภาพทางตันทางยุทธศาสตร์ของพคม. ปัจจัยเหล่านี้หลอมรวมกันสร้างเงื่อนไขทางตันร่วม (Mutually Hurting Stalemate) ตามแนวคิด Ripeness Theory ของ Zartman ซึ่งเป็นการวิเคราะห์จุดสุกงอมที่นำไปสู่การเจรจาและบรรลุข้อตกลงสันติภาพในที่สุด

คำสำคัญ: พรรคคอมมิวนิสต์มลายา (พคม.), ข้อตกลงสันติภาพหาดใหญ่, ปัจจัยความสำเร็จ

Abstract

This research article aims to examine the success factors in the peace negotiation process to end the armed struggle of the Communist Party of Malaya (CPM) in Thailand, which led to the signing of the Hat Yai Peace Accord on December 2, 1989. The study employs qualitative research methodology using document analysis of primary sources from the CPM,

the Thai government, and the Malaysian government, as well as secondary sources, non-participant observation, and in-depth interviews with two key informant groups: former CPM members in Thailand and Malaysia, and Thai and Malaysian government officials involved in the negotiation process, totaling 21 participants. The collected data were analyzed using content analysis.

The findings reveal that the factors driving the success of the negotiation can be divided into two categories. The first category consists of four external or international factors: 1. the peaceful environment and the Cold War détente; 2. the Sino-Soviet Split and the Sino-Vietnamese conflict; 3. China's policy transformation under Deng Xiaoping; and 4. Malaysia's proactive diplomacy in establishing a Quid Pro Quo arrangement with China. The second category consists of four domestic factors within Thailand: 1. the political will of leaders to pursue negotiation; 2. the success of rapport and trust-building; 3. mutually acceptable and honorable negotiation conditions for all parties; and 4. strategic stalemate. These factors converged to create the conditions of a Mutually Hurting Stalemate as conceptualized in Zartman's Ripeness Theory, producing the ripe moment that ultimately led to the negotiation and the achievement of the peace accord.

Keywords: Communist Party of Malaya (CPM), Hat Yai Peace Accord, Success Factors

บทนำ

การต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์มลายา (พคม.) กับรัฐบาลอังกฤษและต่อมาคือรัฐบาลมลายาและรัฐบาลมาเลเซียตามลำดับนั้นเริ่มต้นมาตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และดำเนินเรื่อยมาจน พคม. ได้อพยพจากมาเลเซียเข้ามาอาศัยบริเวณเทือกเขาชายแดนไทย-มาเลเซียในปลายทศวรรษ 1950 การย้ายกองกำลังเข้ามาปฏิบัติการในพื้นที่บริเวณเทือกเขาชายแดนไทยของ พคม. ได้กลายเป็นปัญหาความมั่นคงในพื้นที่ภาคใต้ของไทยซึ่งเผชิญกับภัยความมั่นคงจากกลุ่มอื่น ๆ ร่วมด้วย อาทิ พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) ขบวนการโจรก่อการร้าย (ขจก.) นอกจากพคม. จะเป็นปัญหาความมั่นคงของไทยแล้วในอีกด้านหนึ่งก็ส่งผลกระทบกับความสัมพันธ์ระหว่างไทยและมาเลเซียในฐานะปัจจัยสร้างความหวาดระแวงระหว่างกัน

ปัญหาพคม. ในบริเวณภาคใต้ของไทยกินระยะเวลายาวนานกว่าสี่ทศวรรษได้ยุติอย่างเป็นทางการด้วยการลงนามสามฝ่ายระหว่างพคม. รัฐบาลไทย และรัฐบาลมาเลเซีย ในข้อตกลงสันติภาพหาดใหญ่เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2532 (ค.ศ. 1989) ณ โรงแรมลี การ์เดน อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นผลมาจากกระบวนการเจรจาสันติภาพอันยาวนานและซับซ้อนจากหน่วยงานต่าง ๆ ในประเทศไทย อาทิ ตำรวจ ตำรวจตระเวนชายแดน กระทรวงมหาดไทย กองทัพภาคที่ 4 รวมถึงมาเลเซีย คือ ตำรวจสันติบาล การร่วมแรงร่วมใจของไทยและมาเลเซียประกอบกับแรงผลักดันอันเป็นผลมาจากปัจจัยทั้งภายในประเทศและปัจจัยภายนอกประเทศที่หลอมรวมกันนำไปสู่การเจรจาและการลงนามในข้อตกลงสันติภาพสามฝ่าย บทความนี้วิเคราะห์เหตุปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จในกระบวนการเจรจาโดยอาศัยแนวคิดการเมืองเกี่ยวพัน (Linkage Politics) ของ Rosenau (1969) ซึ่งเสนอว่า พฤติกรรมทางการเมืองไม่อาจวิเคราะห์แยกส่วนจากระบบการเมืองระหว่างประเทศและการเมืองภายในประเทศได้ ในขณะเดียวกันการก่อให้เกิดการริเริ่มการเจรจาและนำไปสู่ความสำเร็จของการเจรจาสันติภาพนั้นย่อมมาจากสิ่งที่ Zartman (2000) เรียกว่าจุดสุกงอม (Ripe Moment) ที่เหมาะสมสำหรับการเจรจา

เมื่อพิจารณาการศึกษาที่เกี่ยวกับการเจรจาสันติภาพจะพบว่า ยังไม่ปรากฏการศึกษากระบวนการเจรจาสันติภาพระหว่างพคม. รัฐบาลไทยและรัฐบาลมาเลเซีย และไม่ปรากฏการศึกษาการวิเคราะห์ปัจจัยที่ผลักดันไปสู่ความสำเร็จของการเจรจา ดังนั้นในแง่ของความสำคัญทางวิชาการกรณีของพคม. อาจนับว่าเป็นตัวอย่างที่หาได้ยากในกระบวนการยุติความขัดแย้งด้วยอาวุธที่ยืดเยื้อมากกว่าสี่ทศวรรษผ่านการเจรจาโดยไม่มีการพ่ายแพ้ทางทหารโดยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอย่างเด็ดขาด

หากพิจารณาสถานการณ์ความมั่นคงชายแดนภาคใต้ของไทยในปัจจุบันจะพบว่าเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่อุบัติขึ้นใหม่นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 ยังคงดำเนินอยู่ต่อเนื่องมากกว่าสองทศวรรษ โดยไม่มีหน่วยงานใดสามารถยุติปัญหาได้อย่างเบ็ดเสร็จ แม้จะมีความพยายามเจรจาระหว่างรัฐบาลไทยกับกลุ่มบีอาร์เอ็น (Barisan Revolusi Nasional -BRN) โดยมีมาเลเซียเป็นผู้อำนวยความสะดวกอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556 แต่การเจรจายังเผชิญอุปสรรคและเกิดการหยุดชะงักหลายครั้ง สะท้อนให้เห็นว่าการสร้างเงื่อนไขการเจรจาที่ยั่งยืนและการกำหนดตัวแทนการเจรจาที่จะได้รับการยอมรับจากทุกฝ่ายยังคงเป็นโจทย์สำคัญที่ทำให้การเจรจายังไม่บรรลุข้อยุติอย่างเป็นรูปธรรม การศึกษาทบทวนปัจจัยความสำเร็จของปัญหาในอดีตอาจเป็นบทเรียนที่มีคุณค่าในการเรียนรู้ปัจจัยการเจรจาเพื่อแก้ปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันในท้ายที่สุด

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาปัจจัยความสำเร็จของกระบวนการเจรจาสันติภาพเพื่อยุติปัญหาการต่อสู้ของพคม. ในประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการใช้การวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม เพื่อทำความเข้าใจบริบทและปัจจัยที่ผลักดันให้เกิดความสำเร็จของกระบวนการเจรจาสันติภาพ

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และแหล่งข้อมูล

การสัมภาษณ์ดำเนินการในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญใน 2 กลุ่ม คือ กลุ่มอดีตสมาชิกพคม. และเจ้าหน้าที่รัฐไทยและมาเลเซีย โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง ดังนี้ กลุ่มอดีตสมาชิกพคม. มีเกณฑ์การคัดเข้า คือ 1. เป็นอดีตสมาชิกพคม. 2. เป็นกลุ่มผู้นำในระดับ 3 ขึ้นไปหรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเจรจา 3. อาศัยในประเทศไทย หรือมาเลเซีย โดยมีผู้ให้ข้อมูลในกลุ่มอดีตสมาชิกพคม. ทั้งสิ้นจำนวน 15 คน

กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐ ดำเนินการโดยใช้การคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจงโดยมีเกณฑ์การคัดเข้า ดังนี้ 1. เป็นเจ้าหน้าที่รัฐบาลไทยหรือรัฐบาลมาเลเซีย 2. มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการเจรจา 3. มีสุขภาพและความทรงจำเกี่ยวกับกระบวนการเจรจา ในกลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐมีผู้ให้ข้อมูลรวมทั้งสิ้น 6 คน

นอกจากใช้การสัมภาษณ์ในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักดังกล่าวแล้ว แหล่งข้อมูลที่สำคัญ คือ เอกสารชั้นต้นของพรรคคอมมิวนิสต์มลายาและเอกสารของรัฐบาลไทยและรัฐบาลมาเลเซีย ทั้งในหอสมุดแห่งชาติประเทศไทยและหอจดหมายเหตุแห่งชาติมาเลเซีย และเอกสารส่วนบุคคลของอดีตสมาชิกพคม. รวมทั้งเอกสารชั้นรอง ได้แก่ เอกสารงานวิจัย ข่าว และบทความทางวิชาการ เป็นต้น

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษานี้มีเครื่องมือที่สำคัญในการวิจัยประกอบด้วย การสัมภาษณ์เชิงลึกซึ่งใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structure interview guide) การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม และวิจัยเอกสารโดยการวิเคราะห์เอกสาร และใช้การตรวจทานคุณภาพของเครื่องมือโดยหลักการตรวจสอบ 3 เส้า (triangulation) ซึ่งยึดหลักเกณฑ์การประเมินน้ำหนักหลักฐานโดยพิจารณาร่วมกันจากข้อมูลจาก 3 แหล่ง คือ 1. หลักฐานปฐมภูมิเชิงประจักษ์ 2. หลักฐานทุติยภูมิที่ตรวจสอบได้ และ 3. หลักฐานการสัมภาษณ์

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามดำเนินการตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2567 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2569 โดยลงพื้นที่เก็บข้อมูลในจังหวัดต่าง ๆ ของประเทศไทยและประเทศมาเลเซียที่เป็นที่พำนักของอดีตสมาชิกพคม.และเจ้าหน้าที่รัฐไทย ประกอบด้วย กรุงเทพฯ สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส และกรุงกัวลาลัมเปอร์ ของประเทศมาเลเซียในกรณีที่เป็นอดีตสมาชิกพคม. ที่กลับประเทศมาเลเซียและเจ้าหน้าที่รัฐมาลเซีย สำหรับการเข้าถึงผู้ให้ข้อมูลกลุ่มอดีตสมาชิกพคม. และเจ้าหน้าที่รัฐไทยและมาเลเซีย ผู้วิจัยใช้วิธีการประสานผ่านเครือข่ายบุคคล และการแนะนำต่อจากผู้ให้ข้อมูล (Snowball Sampling) การสัมภาษณ์ทุกครั้งได้รับความยินยอมจากผู้ให้ข้อมูลก่อนเริ่มการสัมภาษณ์ ทั้งนี้ได้ดำเนินการสัมภาษณ์เป็นภาษาต่าง ๆ ตามที่ผู้ให้ข้อมูลหลักมีความประสงค์ คือ ภาษาไทย หรือภาษามลายู ในกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์เป็นคนไทย หรือภาษาอังกฤษ หรือจีน หรือภาษามลายู ในกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์เป็นคนมาเลเซีย โดยหากเป็นภาษาที่นักวิจัยไม่ถนัดจะใช้ล่ามและทำการจดบันทึกภาคสนามพร้อมกับการบันทึกเสียงและถอดเทป ทั้งนี้เป็นไปตามข้อกำหนดและขั้นตอนของจริยธรรมวิจัยในมนุษย์ตามที่การวิจัยได้รับการอนุมัติจากต้นสังกัด หลังจากได้ข้อมูลจากภาคสนามจึงดำเนินการระบุหัวข้อตามแนวคิดและประเด็นสำคัญ ลงรหัสข้อมูลการสัมภาษณ์ ควบคู่กับการรวบรวมเอกสาร โดยจัดเรียบเรียงและรวบรวมอย่างเป็นระบบเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์เนื้อหาต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสร้างคำอธิบายเชิงกรณีโดยใช้กรอบทฤษฎี Linkage Politics และ Ripeness Theory ในการจัดระเบียบข้อค้นพบโดยทำความเข้าใจและตีความเนื้อหาข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และเนื้อหาในเอกสารเพื่อหาความสัมพันธ์ในประเด็นที่ศึกษา

ผลการวิจัย

การต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์มลายา (พคม.) กับทางการมาเลเซีย รวมทั้งกับทางการไทยนับตั้งแต่ทศวรรษ 1960 ที่พคม.ได้ย้ายกองกำลังเข้ามาปฏิบัติการในพื้นที่ชายแดนไทย-มาเลเซียที่เป็นปัญหาความมั่นคงแก่ไทยและมาเลเซียมาอย่างยาวนานกว่าสี่ทศวรรษได้ยุติลงผ่านกระบวนการเจรจาสันติภาพอันยาวนานและซับซ้อนและมีการลงนามสามฝ่ายในข้อตกลงสันติภาพหาดใหญ่เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2532 (ค.ศ. 1989) ณ โรงแรมลี การ์เดน อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ซึ่งถือเป็นการสิ้นสุดการต่อสู้ด้วยอาวุธของกลุ่มพคม.กับรัฐบาลไทยและมาเลเซียอย่างเป็นทางการ ทั้งนี้ความสำเร็จดังกล่าวเป็นผลมาจากปัจจัยภายในประเทศและปัจจัยภายนอกประเทศที่เกี่ยวข้องที่ส่งผลให้เกิดกระบวนการเจรจาที่ประสบผลสำเร็จดังนี้

1. ปัจจัยภายนอกประเทศหรือปัจจัยระหว่างประเทศ

1.1 สภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่ต้องการสันติภาพและการคลี่คลายของสงครามเย็น

นับตั้งแต่ทศวรรษ 1970 เป็นต้นมา สภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่จากเดิมเป็นการแข่งขันสะสมอาวุธระหว่างมหาอำนาจสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต รวมทั้งการแข่งขันเผยแพร่แนวคิดทาง

การเมืองไปในพื้นที่ต่าง ๆ ของโลกได้ลดลง มีการลดความตึงเครียด (Détente) รวมไปถึงการเจรจาจำกัดอาวุธ การเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างสหรัฐอเมริกาและจีนภายหลังการเยือนจีนของประธานาธิบดีนิกสัน พ.ศ. 2515 (ค.ศ. 1972) นอกจากนี้ในช่วงปลายทศวรรษ 1980 เกิดการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของระบบระหว่างประเทศที่สำคัญซึ่งส่งผลต่อขบวนการคอมมิวนิสต์ทั่วโลก คือ การปรับเปลี่ยนนโยบายของสหภาพโซเวียตด้วยการเปิดทางการเมืองและการปฏิรูปโครงสร้างเศรษฐกิจภายในซึ่งเรียกว่า นโยบายกลาสนอสต์และเปเรสตรอยก้า (Glasnost and Perestroika) โดยประธานาธิบดีมิคาอิล กอร์บาชอฟ (ประทุมพร วัชรเสถียร, 2553) สหภาพโซเวียตเริ่มถอนอิทธิพลทางการเมืองและทางทหารของตนในภูมิภาคต่าง ๆ และเริ่มปล่อยให้ประเทศในอิทธิพลของตนดำเนินการทางการเมืองด้วยตนเอง สิ่งเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างของระบบระหว่างประเทศ บรรยากาศและสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่มีการลดความตึงเครียดทางการทหารและประเด็นความมั่นคง รวมทั้งยุติการต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธ ได้เปลี่ยนไปสู่การมุ่งความสัมพันธ์ทางการค้าผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและความสัมพันธ์ทางการทูตมากขึ้น การแก้ปัญหาด้วยการต่อสู้และกำลังไม่ได้เป็นกระแสหลักในความสัมพันธ์และไม่เป็นที่ปรารถนาในระบบระหว่างประเทศ

1.2 ความแตกแยกระหว่างจีนและสหภาพโซเวียตรวมทั้งเวียดนาม

ความเข้มแข็งของอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ในระยะแรกอาจกล่าวได้ว่ามีปัจจัยส่วนหนึ่งจากความร่วมมือและการส่งเสริมอุดมการณ์สังคมนิยมคอมมิวนิสต์ร่วมกันระหว่างสหภาพโซเวียตและสาธารณรัฐประชาชนจีนจึงทำให้ขบวนการคอมมิวนิสต์สากลมีความเข้มแข็งช่วยเหลือและสนับสนุนขบวนการคอมมิวนิสต์ในพื้นที่ต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี แต่ต่อมาเมื่อสหภาพโซเวียตและจีนมีความขัดแย้งและนำไปสู่ความแตกแยกอย่างสมบูรณ์ในทศวรรษ 1960 ทำให้ความเข้มแข็งของขบวนการคอมมิวนิสต์สากลอ่อนแอลงอีกทั้งขบวนการคอมมิวนิสต์ต่าง ๆ ต้องเลือกระหว่างแนวทางของสหภาพโซเวียตหรือจีน

ในขณะเดียวกันเมื่อจีนและเวียดนามมีความขัดแย้งกันและเวียดนามมีท่าทีใกล้ชิดและโน้มเอียงไปกับสหภาพโซเวียตซึ่งมีความขัดแย้งรุนแรงกับจีนนั้น ส่งผลให้จีนหวาดระแวงเวียดนามที่จะร่วมมือกับสหภาพโซเวียตในการล้อมกรอบจีน (Encirclement) ในกรณีของพคม. รวมทั้งพคท. ในความขัดแย้งด้านแนวทางระหว่างจีนและสหภาพโซเวียตได้เลือกแนวทางของจีน เวียดนามซึ่งมีความใกล้ชิดกับสหภาพโซเวียตและมีความขัดแย้งกับจีนจึงประกาศถอนการสนับสนุนขบวนการคอมมิวนิสต์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งพคม. จึงทำให้พคม.พึ่งพาจีนเป็นหลัก เมื่อความขัดแย้งระหว่างจีนและเวียดนามรุนแรงถึงขั้นแตกหักในปัญหากัมพูชานำมาซึ่งสงครามสั่งสอนเวียดนามโดยจีน เพื่อโดดเดี่ยวเวียดนามในปัญหากัมพูชา จีนดำเนินนโยบายต่างประเทศในการแสวงหาพันธมิตรในอาเซียนโดยเฉพาะกับไทยและมาเลเซียซึ่งในทัศนคติของอดีตสมาชิกพคม. เห็นว่าความต้องการพันธมิตรนำไปสู่นโยบายตัดพคม.และพคท.ในท้ายที่สุด (เฉิน เฉิน, 2531)

1.3 การเปลี่ยนแปลงนโยบายของจีนในยุคเติ้งเสี่ยวผิง

การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญต่อนโยบายของจีนต่อการสนับสนุนและช่วยเหลือพคม.เกิดขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 (ค.ศ. 1977) ที่เติ้งเสี่ยวผิงได้มีอำนาจบริหารจีน โดยเติ้งเสี่ยวผิงหันหลังให้กับแนวทางสงครามประชาชนที่ยืดเยื้อ (Protracted People’s war) ซึ่งเป็นแนวทางของเหมาเจ๋อตุงใช้มา รวมทั้งเปลี่ยนลักษณะความสัมพันธ์กับภายนอกจากลักษณะความสัมพันธ์แบบพรรคต่อพรรค (Party -to-Party Diplomacy) เป็นความสัมพันธ์แบบรัฐต่อรัฐเป็นหลัก (Yahuda, 1996) ซึ่งเป็นการเปลี่ยนเป้าหมายจากการต่อสู้ทางชนชั้นเป็นการปฏิรูปและเปิดประเทศเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522 (ค.ศ. 1979) เป็นต้นมาจีนภายใต้เติ้งเสี่ยวผิงได้ปฏิรูปประเทศและใช้ระบบเศรษฐกิจแบบตลาดเข้ามามีบทบาท รวมทั้งเปิดประเทศให้มีการติดต่อ ขยายการแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจ การเมืองและวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีกับประเทศต่าง ๆ (วรศักดิ์ มหัทธโนบล, 2564) การปฏิรูปจีนและนโยบายพัฒนาจีนให้มีความทันสมัยเรียกว่า นโยบายสี่ทันสมัยเป็นเป้าหมาย

ในการพัฒนาประเทศจีนให้ก้าวหน้าและทันสมัยใน 4 ด้านคือ เกษตรกรรม อุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและการป้องกันประเทศ

เมื่อความขัดแย้งระหว่างจีนและเวียดนามรุนแรงขึ้น จีนเลือกนโยบายที่จะเป็นมิตรกับประเทศต่าง ๆ ในอาเซียนเพื่อกดดันเวียดนาม ปลายปี พ.ศ. 2521 (ค.ศ. 1978) เติ้งเสี่ยวผิงเดินทางเยือนไทย มาเลเซียและสิงคโปร์อย่างเป็นทางการเพื่อพัฒนาความสัมพันธ์โดยมีเป้าหมายเพื่อลดอิทธิพลของเวียดนามและสหภาพโซเวียต (Australian Foreign Affairs Record,1978) แลกกับการยุติการสนับสนุนพคม. รวมถึงให้รัฐบาลประเทศไทยและมาเลเซียปฏิเสธรัฐบาลที่เวียดนามสนับสนุน และช่วยผลักดันให้ปัญหากัมพูชาเป็นวาระระหว่างประเทศ จีนได้ให้คำมั่นว่าจะตอบแทนด้วยการยกเลิกนโยบายส่งออกการปฏิวัติและการสนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์ที่เคยเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของประเทศเหล่านี้

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์สมาชิกพคม.ที่ใกล้ชิดจีนเป็งซึ่งเป็นเลขาธิการพคม.และเป็นผู้นำสูงสุดของพคม. กล่าวว่า จีนเป็งได้พบกับเติ้งเสี่ยวผิงที่สิงคโปร์ซึ่งเติ้งเสี่ยวผิงได้แจ้งให้จีนเป็งทราบการจำกัดความช่วยเหลือและเสนอแนวทางการเจรจาสันติภาพ (นายเอ [นามสมมุติ], การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 ธันวาคม 2567) ซึ่งสอดคล้องกับที่จีนเป็งได้เล่าในหนังสือความทรงจำว่า ในปี ค.ศ. 1981 เติ้งเสี่ยวผิงสนับสนุนให้เขาหาช่องทางเพื่อทำข้อตกลงสันติภาพ ต่อมากรมการวิเทศสัมพันธ์จีนแจ้งให้จีนเป็งทราบอีกครั้งว่าจีนจะจำกัดความช่วยเหลือด้านการเงินที่ให้กับพรรคและปิดสถานีวิทยุในจีน แต่จีนเป็งขอให้เติ้งเสี่ยวผิง เลื่อนไปจนถึงปี ค.ศ. 1982 (สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ, 2557) อาจกล่าวได้ว่าปัจจัยการปรับเปลี่ยนนโยบายของจีนโดยเติ้งเสี่ยวผิงเป็นปัจจัยที่สำคัญส่งผลต่อการผลักดันต่อกระบวนการเจรจาสันติภาพ

1.4 การปรับเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศของมาเลเซียและการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างจีนและมาเลเซีย (Quid Pro Quo)

มาเลเซียภายหลังได้รับเอกราชจากอังกฤษในปี พ.ศ. 2500 (ค.ศ. 1957) มีนโยบายต่างประเทศในการโน้มเอียงไปโลกตะวันตกและต่อต้านคอมมิวนิสต์ แต่ในช่วงทศวรรษ 1970 มาเลเซียได้ลดแนวทางต่อต้านคอมมิวนิสต์และเปลี่ยนไปสู่ความเป็นกลาง (Neutralism) ดำเนินการเปิดความสัมพันธ์ทางการค้าและการทูตกับประเทศยุโรปตะวันออก และสนับสนุนบทบาทและความสำคัญของจีนในเวทีระหว่างประเทศ รวมทั้งสนับสนุนนโยบายจีนเดียว ต่อมาจึงนำไปสู่การเจรจาลับโดยมีประเด็นเจรจาก่อนการคืนความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนพคม.รวมอยู่ด้วย และในปี พ.ศ. 2517 (ค.ศ.1974) ภายใต้รัฐบาลนายกรัฐมนตรีตุน ราซัค ฮุสเซน มาเลเซียจึงได้กลับมาเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนอย่างเป็นทางการ (Saravanamuttu, 2010) ซึ่งนับเป็นชาติแรกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน นอกจากการปรับเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศทางด้านความมั่นคงจากการต่อต้านคอมมิวนิสต์เป็นการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ในอีกด้านหนึ่งมาเลเซียได้ปรับนโยบายด้านเศรษฐกิจโดยมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาและการค้าโดยไม่แบ่งแยกโลกเสรีหรือคอมมิวนิสต์มีความสัมพันธ์ทางการค้าและเศรษฐกิจกับจีนตั้งแต่ปี พ.ศ.2514 (ค.ศ. 1971) (National Archive of Malaysia, (n.d.) 36 Tahun Hubugan Diplomatik Malaysia China) จึงอาจนับได้ว่าการปรับเปลี่ยนนโยบายของมาเลเซียเป็นการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ (Quid Pro Quo) ระหว่างจีนและมาเลเซียที่ได้ประโยชน์ทั้งสองฝ่ายทั้งด้านความมั่นคงและเศรษฐกิจ

2. ปัจจัยภายในประเทศ

2.1 เจตจำนงและความตั้งใจของผู้กำหนดนโยบายในการใช้แนวทางการเจรจา

ในช่วงปลายทศวรรษ 1980 สถานการณ์ภายนอกประเทศในระดับโลกมีการคลี่คลายของความขัดแย้งทางอุดมการณ์ทางการเมือง ภายในประเทศนายกรัฐมนตรีในขณะนั้นคือ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ซึ่งดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523-2531 (ค.ศ. 1980-1988) มีนโยบายต่อเนื่องที่สำคัญ

คือการใช้ยุทธศาสตร์การเมืองนำหน้าการทหารในรูปแบบคำสั่งนายกรัฐมนตรีที่ 66/2523 เรื่องนโยบายการต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์ ที่ถือเป็นการเปลี่ยนกระบวนทัศน์การแก้ปัญหาคอมมิวนิสต์จากเดิมที่ใช้การปราบปรามด้วยกำลังทหารเป็นการมองคอมมิวนิสต์ในฐานะไม่ใช่ภัยคุกคามความมั่นคงแต่เป็นพลเมืองที่ได้รับอิทธิพลจากอุดมการณ์ทางการเมืองและความเดือดร้อนที่เกิดจากรัฐ (Nibhatsukit, 2025) จึงเปิดโอกาสให้ผู้มีความคิดเห็นต่างทางการเมืองเข้ามามีส่วนร่วมในสังคมและออกประกาศนิรโทษกรรมอดีตสมาชิก พรรคคอมมิวนิสต์ให้เป็นผู้ร่วมพัฒนาชาติไทยซึ่งจากยุทธศาสตร์ดังกล่าวทำให้สามารถยุติปัญหาพคท. ได้สำเร็จและได้กลายมาเป็นบทเรียนแห่งความสำเร็จที่หน่วยงานในพื้นที่ภาคใต้ใช้เป็นต้นแบบในการแก้ไขปัญหาในการแก้ปัญหา

ในขณะที่ในพื้นที่ภาคใต้เกี่ยวกับปัญหาความมั่นคงจากพคม.นั้นอยู่ในการดูแลของผู้บัญชาการกองพลทหารราบที่ 5 (ผบ.พล.ร.5) ซึ่งดูแลกองกำลังไทย-มาเลเซียและเป็นคณะกรรมการชายแดนส่วนภูมิภาค ซึ่งในขณะนั้นอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของพลโทกิตติ รัตนฉายา (ยศในขณะนั้น) โดยมีลักษณะโครงสร้างการบังคับบัญชาผ่านกองทัพภาคที่ 4 และขึ้นตรงกับนายกรัฐมนตรี (กิตติ รัตนฉายา, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 12 พฤษภาคม 2568) โดยมีทัศนคติและเจตจำนงในการแก้ปัญหาพคม.เห็นด้วยกับการใช้การเจรจาซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอการพูดคุยเจรจาจากเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ คือ ร้อยเอกอกนิษฐ์ หมื่นสุวรรณ (ยศในขณะนั้น) จึงนำมาสู่การมอบหมายและให้ดำเนินการประสานการเจรจากับ พคม. ในพื้นที่ตั้งแต่ปี พ.ศ. ซึ่งใช้ระยะเวลาหลายปี และเมื่อสร้างความไว้วางใจกับพคม.ได้จึงดำเนินการติดต่อเจ้าหน้าที่ฝ่ายมาเลเซียเพื่อเจรจาร่วมกัน

ด้านรัฐบาลประเทศมาเลเซียแม้ในระยะแรกจะไม่มีนโยบายการเจรจาแต่ก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงนโยบายในสมัยนายกรัฐมนตรีมหาธีร์ โมฮัมมัด ในปี พ.ศ. 2531 (ค.ศ. 1988) ได้เป็นผู้อนุมัติและยึดมั่นกับแนวทางแก้ปัญหาด้วยการเจรจาโดยถือเป็นนโยบายของรัฐบาลและมีการจัดตั้งทีมในการเจรจา คือ ผู้อำนวยการสันติบาลมาเลเซีย (Special Branch-SB) ตันศรีราฮิม นูร์ และนายเย้า กอง หยู รองผู้อำนวยการ SB เป็นตัวแทนรัฐบาลในการดำเนินการเจรจา ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ตันศรี ราฮิม นูร์ พบว่า แม้จะมีบางฝ่ายไม่เห็นด้วยกับการเจรจาและให้ข้อมูลคัดค้านกับนายกรัฐมนตรีมหาธีร์ โมฮัมมัดแต่นายกรัฐมนตรีมหาธีร์ โมฮัดมัดมีความแน่วแน่และเจตจำนงในการใช้การเจรจาในการแก้ปัญหา พคม. ทำให้การปฏิบัติงานของตัวแทนการเจรจาปฏิบัติงานอย่างลุล่วงและประสบผลสำเร็จในที่สุด

2.2 ความสำเร็จในกระบวนการสร้างความสัมพันธ์และความไว้วางใจ

ในกระบวนการเจรจาระหว่างพคม.กลุ่มต่าง ๆ กับรัฐบาลไทยนั้นพบว่ามีปัจจัยร่วมที่สำคัญ คือ ความสำเร็จในการสร้างความสัมพันธ์ (Rapport) ระหว่างสมาชิกพคม.และตัวแทนของรัฐบาลในขั้นแรก คือ รัฐบาลไทยต่อมาจึงขยายเป็นรัฐบาลมาเลเซียนั้น เมื่อสามารถสร้างความสัมพันธ์จนนำไปสู่การสร้างความไว้วางใจ (Trust) ได้แล้วจึงทำให้การเจรจาในประเด็นต่าง ๆ มีความสะดวกและง่ายดายขึ้น โดยพบว่าลักษณะของการสร้างความสัมพันธ์และความไว้วางใจจะดำเนินการตั้งแต่ในระดับล่างหรือสมาชิกในระดับล่างจนไว้วางใจและนำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์และความไว้วางใจในสมาชิกพคม.ระดับกลางและระดับสูงในที่สุด ซึ่งลักษณะการดำเนินการสร้างความสัมพันธ์และความไว้วางใจดังกล่าวอาศัยระยะเวลาโดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์อดีตเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการเจรจาพบว่า เขาใช้เวลาในระยะแรกสำหรับการสร้างความสัมพันธ์และสร้างความไว้วางใจกับสมาชิกพคม.ระดับล่างใช้ระยะเวลานานถึง 2 ปี จึงสามารถขยายความสัมพันธ์ไปยังสมาชิกในระดับที่สูงขึ้นในเวลาต่อมา หลักฐานแสดงความไว้วางใจที่เกิดขึ้นปรากฏให้เห็นก่อนความสำเร็จในการลงนามในข้อตกลงสันติภาพ เช่น สมาชิกพคม.ระดับแกนนำของกลุ่มต่าง ๆ เช่น นายอีเจียง นายจางจงหมิง นางไซนอน รวมทั้งนายจีนเป็ง ต่างเคยพำนักหรืออาศัยในบ้านพักร่วมกับเจ้าหน้าที่คนสำคัญของไทย

ที่เกี่ยวข้องกับการเจรจา เช่น บ้านพักของนายอำเภอเบตง บ้านพักของรองผบ.ตชด.ที่ 43 หรือบ้านพักของแม่ทัพภาคที่ 4 เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นการยืนยันถึงความไว้วางใจโดยเฉพาะของพคม.ที่มีต่อทางการไทย

ในขณะเดียวกันความสัมพันธ์และความไว้วางใจระดับตัวแทนรัฐบาลไทยและมาเลเซียยังทำให้การติดต่อประสานงานและกระบวนการเจรจาสันติภาพประสบผลสำเร็จกล่าวคือ ความเชื่อใจต่อตัวแทนรัฐบาลไทยและรัฐบาลมาเลเซียมีต่อกัน คือ พลเอกกิตติ รัตนฉายา ตันศรี ราฮิม นูร์ ในระดับผู้บังคับบัญชาและระดับปฏิบัติการ คือ พันโทอกนิษฐ์ หมื่นสวัสดิ์ (ยศในขณะนั้น) และนายเย้ากองหยู ทำให้การดำเนินการขจัดปัญหาอุปสรรคในการเจรจาประสบผลสำเร็จ เช่น การประสานจัดทำหนังสือเดินทางของตัวแทนพคม.เพื่อไปพบผู้นำระดับสูงในจีน เป็นต้น ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าการสร้างความสัมพันธ์และนำไปสู่ความไว้วางใจที่เกิดขึ้นระหว่างตัวแสดงต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องไม่เพียงช่วยสร้างความเข้าใจและลดช่องว่างความหวาดระแวงระหว่างกัน แต่ยังเป็นรากฐานที่ทำให้การเจรจาสันติภาพในระดับผู้นำดำเนินไปอย่างราบรื่นและประสบผลสำเร็จในที่สุด

2.3 เงื่อนไขการเจรจาและทางออกที่ยอมรับได้ของทุกฝ่าย

ปัจจัยที่เป็นส่วนสำคัญนอกจากความไว้วางใจที่เกิดขึ้นแล้ว เงื่อนไขการเจรจาที่ถูกนำเสนอและทางออกที่ยอมรับได้ของทุกฝ่ายยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ชักนำให้พคม.ตัดสินใจเข้าสู่การเจรจาตั้งแต่แรก ข้อมูลจากการสัมภาษณ์อดีตพคม. พบว่า เงื่อนไขของการเจรจาเป็นเหตุผลสำคัญที่นำไปสู่การเจรจาและเงื่อนไขการเจรจาที่ยอมรับได้ของทุกฝ่ายก็เป็นปัจจัยในความสำเร็จของกระบวนการเจรจา ทั้งนี้เงื่อนไขที่สำคัญของพคม.ที่ปรากฏ คือ การไม่ถูกตีตราว่ายอมแพ้หรือมอบตัวแต่เป็นผู้ร่วมพัฒนาชาติไทยในกรณีของการเจรจาระหว่างพคม.และรัฐบาลไทย ในขณะเดียวกันประเด็นเงื่อนไขคำว่ามอบตัว ยอมแพ้นี้ก็เป็นเงื่อนไขสำคัญระหว่างพคม.และรัฐบาลมาเลเซียเช่นกัน ซึ่งรัฐบาลมาเลเซียเองมีประสบการณ์การเจรจาที่ล้มเหลวในการเจรจาบาลิ่งกับพคม. ในปี พ.ศ. 2498 (ค.ศ. 1955) ที่ไม่สามารถตกลงในประเด็นเงื่อนไขและทางออกที่ยอมรับร่วมกันได้ในประเด็นยอมแพ้หรือมอบตัว

อย่างไรก็ดีในประเด็นเงื่อนไขของการเจรจานี้อาจมีทัศนคติบางส่วนจากฝ่ายความมั่นคงของไทยเห็นแตกต่างออกไป กล่าวคือ บางส่วนของเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงเชื่อว่าการโจมตีและกดดันจะทำให้แนวโน้มการเจรจาสำเร็จ ซึ่งขัดแย้งกับทัศนะของพคม.ที่เห็นว่า การกดดันไม่ได้ทำให้พคม.ยอมรับการเจรจาแต่เหตุผลสำคัญสำหรับการเจรจาและการเจรจาจะสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของการเจรจา ที่ยอมรับได้ต่างหาก การกดดัน หรือโจมตีไม่ได้ทำให้พคม.ยอมรับการเจรจาหรือจะทำให้การเจรจาประสบความสำเร็จ

2.4 สภาพทางตันทางยุทธศาสตร์ของพคม.

ปัจจัยที่อาจกล่าวได้ว่าเป็นปัจจัยภายในของพคม.คือ สภาพทางตันทางยุทธศาสตร์ของพคม.ที่เกี่ยวพันกับปัญหาอายุสมาชิกของพคม.และการขาดแคลนผู้สืบทอดอุดมการณ์จากมาเลเซีย กล่าวคือ นับตั้งแต่พคม.ได้เคลื่อนย้ายกองกำลังเข้าสู่ประเทศไทยอย่างสมบูรณ์ตั้งแต่ทศวรรษ 1960 มาเลเซียได้ผ่านกระบวนการสร้างชาติ และพัฒนาประเทศโดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของมาเลเซียให้เจริญเติบโตก้าวหน้า มีการพัฒนาและตัดถนนยุทธศาสตร์บริเวณชายแดนไม่เพียงแค่เป้าประสงค์ด้านยุทธศาสตร์ความมั่นคงแต่รวมถึงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของมาเลเซียบริเวณชายแดน ทำให้พคม.ประสบปัญหาการรับสมัครสมาชิกใหม่พคม.ซึ่งเป็นชาวมาเลเซียซึ่งมีจำนวนลดน้อยลงและไม่มีสมาชิกใหม่ชาวมาเลเซียในท้ายที่สุด ในขณะเดียวกันการสนับสนุนแนวคิดและอุดมการณ์การต่อสู้เพื่อเปลี่ยนแปลงมาเลเซียก็ได้รับการสนับสนุนน้อยลงประกอบกับเมื่อเวลาผ่านไปอายุของสมาชิกพคม.ที่ต่อสู้ร่วมอุดมการณ์กันมาก็มีอายุเพิ่มมากขึ้น บางส่วนเสียชีวิต บาดเจ็บและชรา สมาชิกชาวมาเลเซียรุ่นใหม่ก็ไม่มีเพิ่ม ปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาทางยุทธศาสตร์ที่สำคัญของพคม. ซึ่งเมื่อมีช่องทางการเจรจาที่เปิดอยู่ในขณะนั้นจึงอาจเป็นทางออก

ที่ดีในการยุติการต่อสู้ด้วยอาวุธและใช้วิธีการต่อสู้ในรูปแบบอื่นแทน (นายเอ [นามสมมุติ], การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 ธันวาคม 2567; นายบี [นามสมมุติ], การสื่อสารส่วนบุคคล, 2 มิถุนายน 2568; ไชยยงค์ มณีรุ่งสกุล, การสื่อสารส่วนบุคคล, 15 กุมภาพันธ์ 2568)

ตารางที่ 1 สรุปปัจจัยความสำเร็จของกระบวนการเจรจาสันติภาพเพื่อยุติปัญหาพคม.ในประเทศไทย

ปัจจัยภายนอกประเทศ (ระหว่างประเทศ)	ปัจจัยภายในประเทศ
1. สภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่ต้องการสันติภาพและการคลี่คลายของสงครามเย็น	1. เจตจำนงและความตั้งใจของผู้กำหนดนโยบายในการใช้แนวทางการเจรจา
2. ความแตกแยกระหว่างจีนและสหภาพโซเวียตรวมทั้งเวียดนาม	2. ความสำเร็จในกระบวนการสร้างความสัมพันธ์และความไว้วางใจ
3. การเปลี่ยนแปลงนโยบายของจีนในยุคเติ้งเสี่ยวผิง	3. เงื่อนไขการเจรจาและทางออกที่ยอมรับได้ของทุกฝ่าย
4. การปรับเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศของมาเลเซียและการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์กับจีน (Quid Pro Quo)	4. สภาพทางตันทางยุทธศาสตร์ของพคม.

กล่าวโดยสรุป หากพิจารณาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในกระบวนการเจรจาสันติภาพและลงนามในข้อตกลงสันติภาพหาดใหญ่เพื่อยุติปัญหาพคม.ในประเทศไทยแล้วพบว่า ปัจจัยความสำเร็จมิได้เกิดจากปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งโดยเฉพาะแต่เพียงลำพัง หากแต่เป็นการหลอมรวมของปัจจัยต่าง ๆ ทั้งภายในประเทศและปัจจัยภายนอกประเทศซึ่งเป็นปัจจัยระดับระหว่างประเทศ

อภิปรายผลการวิจัย

ความสำคัญของการผลักดันให้เริ่มการเจรจาได้ในกรณีของพคม. นั้นพบว่า มาจากปัจจัยที่สำคัญ คือ ภาคีทั้ง 3 ฝ่าย ต่างพบทางตันหรือความเจ็บปวดที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ของความขัดแย้ง กล่าวคือ ในกรณีของไทยและมาเลเซียนั้นพบว่าการพัฒนาประเทศโดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจเพื่อให้เท่าทันกับกระแสเศรษฐกิจระดับโลกทำให้ค่าใช้จ่ายเพื่อการปราบปรามพคม.เป็นค่าใช้จ่ายที่มีต้นทุนที่สูงและจะทำให้ประเทศพลาดโอกาสการพัฒนาและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ในขณะที่พคม. เผชิญกับภาวะทางตันทางยุทธศาสตร์ รวมทั้งปัจจัยการเปลี่ยนแปลงนโยบายของจีน สิ่งเหล่านี้คือตัวแปรที่คู่ขัดแย้งทั้ง 3 รับรู้ว่าตนเองมีภาวะทางตันหรือความเจ็บปวดที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ (Mutually Hurting Stalemate-MHS) ดังที่ Zartman ได้กล่าวถึงในทฤษฎีการสุกงอม ในขณะเดียวกันตัวแปรในด้านการรับรู้ความเป็นไปได้ของทางออกผ่านทางเจรจาก็ปรากฏอย่างชัดเจน คือ พคม. มีทางออกที่มีเกียรติและยอมรับได้ในเงื่อนไขที่ยังคงรักษาเกียรติโดยเงื่อนไขการเจรจาที่ไม่ใช่การยอมแพ้ มอบตัวหรือยอมจำนน (surrender) แต่เป็นการเข้าร่วมเป็นผู้พัฒนาชาติไทย ในขณะที่รัฐบาลไทยและรัฐบาลมาเลเซียก็พบทางออกของการปลดอาวุธและสลายกองกำลังซึ่งเป็นภัยความมั่นคงจากพคม. เงื่อนไขการเจรจาและทางออกที่ยอมรับได้ของทุกฝ่ายมีลักษณะเป็นเงื่อนไขที่เป็นทางออกที่คำนึงถึงเกียรติและศักดิ์ศรี (Honorable Exit) ของพคม. ซึ่งได้ถูกกล่าวถึงในงานของ Crocker et.al. (1999) ที่ยืนยันความสำคัญของผู้กำหนดนโยบายที่ใช้เจตนาในการออกแบบเงื่อนไขการเจรจาเพื่อสร้างช่วงการสุกงอมของการเจรจา ในขณะเดียวกันความสุกงอมของการเจรจาอาจไม่ใช่สิ่งที่รัฐทำได้เพียงแต่รอให้เกิดขึ้นเอง แต่รัฐสามารถสร้างบางส่วนได้ด้วยการออกแบบนโยบายหรือเงื่อนไขดังเช่นในกรณีของไทยที่ใช้คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี 66/2523 และมีการแปลคำสั่งดังกล่าวเป็นภาษาจีนเพื่อสื่อสารกับพคม. ในขณะเดียวกันปัจจัยภายในประเทศด้านเจตจำนงทางการเมือง

ผ่านนโยบาย 66/2523 พร้อมกับปัจจัยเงื่อนไขการเจรจาและทางออกที่ยอมรับได้รวมถึงปัจจัยการทูตเชิงรุกของมาเลเซียต่างมีส่วนช่วยเร่งความสุกงอมของการเจรจา ซึ่งต่างก็เป็นส่วนหนึ่งของตัวแปรของ Zartman ที่อาจกล่าวได้ว่าสร้างจุดสุกงอมของการเจรจา (Ripe Moment)

ส่วนสำคัญที่ทำให้กรณีของพคม. เริ่มการเจรจาและนำไปสู่ความสำเร็จได้อีกประการคือ การพิจารณาพลวัตการเมืองภายใน (Internal Politics) ซึ่งเป็นสิ่งที่ Zartman กล่าวถึงและสอดคล้องกับการใช้แนวคิดการเมืองเกี่ยวพันของ Rosenau ที่พลวัตทางการเมืองทั้งในประเทศและนอกประเทศเข้ามาเกี่ยวพันกัน ในกรณีพคม.นี้พบว่าบทบาทของเติ้งเสี่ยวผิงในการเสนอข้อแนะนำให้จีนเป็งเจรจาเป็นลักษณะที่เรียกว่ามีผู้ผลักดันจากภายนอก (Patrons) ซึ่งเป็นลักษณะที่ Zartman เสนอไว้กล่าวคือ บางครั้งการเจรจาจะประสบความสำเร็จได้อาจต้องมีผู้ผลักดันจากภายนอก ซึ่งมักจะทำให้การเจรจามีความง่ายขึ้น ในขณะเดียวกันอีกปัจจัยที่เห็นได้อย่างเด่นชัดตามแนวคิดของ Zartman คือ การมีตัวแทนที่แท้จริง (Valid Spokesman) ซึ่งหมายถึงการที่มีผู้นำที่ได้รับการยอมรับและสามารถควบคุมกลุ่มของตนให้ปฏิบัติตามข้อตกลงได้ ในกรณีนี้เห็นได้ชัดทั้งในกลุ่มของพคม. ทั้งสามกลุ่ม ซึ่งหมายถึงจีนเป็ง อีเจียง และจางจงหมิง ที่ทั้งสามคนดังกล่าวต่างเป็นผู้นำที่ได้รับการยอมรับและควบคุมในกลุ่มของตนให้ปฏิบัติตามข้อตกลงได้ ในขณะที่ด้านรัฐบาลไทย คือ พลโทกิตติ รัตนฉายา (ยศในขณะนั้น) ซึ่งรับผิดชอบปัญหาพคม.และควบคุมกองกำลังผสมไทย-มาเลเซีย และในอีกด้านหนึ่งคือรองแม่ทัพภาคที่ 4 และแม่ทัพภาคที่ 4 ในเวลาต่อมา และในกรณีของมาเลเซีย คือ ตันศรี ราฮิม นัวร์ ซึ่งมีบทบาทเป็นผู้อำนวยการตำรวจสันติบาลของมาเลเซียซึ่งรับผิดชอบการก่อความไม่สงบของพคม.โดยตรง และเมื่อเปรียบเทียบเหตุการณ์ความพยายามเจรจาหลายครั้งของรัฐบาลไทยกับกลุ่มผู้เห็นต่างกลุ่มอื่นเช่น BRN ในยุคปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่าปัจจัยการมีตัวแทนที่แท้จริงของ Zartman ในกรณีของพคม.ปรากฏเด่นชัดและเป็นปัจจัยสำคัญหนึ่งที่นำไปสู่การเจรจาสันติภาพได้จนสำเร็จ

ด้านปัจจัยความสำเร็จของกระบวนการเจรจาสันติภาพนั้นจะเห็นว่า ข้อค้นพบปัจจัยภายนอกโดยเฉพาะในด้านการเปลี่ยนแปลงนโยบายของจีนโดยเติ้งเสี่ยวผิง รวมถึงความแตกแยกของสหภาพโซเวียตและจีนตั้งแต่ปลายทศวรรษ 1960 เป็นต้นมาและขัดแย้งอย่างหนักในทศวรรษ 1970 และ 1980 นั้น ซึ่งเป็นกระบวนการแทรกซึม (Penetrative Process) ตามแนวคิดของ Rosenau (1969) ซึ่งสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่แทรกซึมเข้ามามีส่วนเกี่ยวพันโดยตรงหรือผลักดันให้เกิดความสำเร็จของการเจรจาสันติภาพภายในประเทศ สิ่งเหล่านี้ยืนยันปัจจัยเกี่ยวพันที่เกิดขึ้น

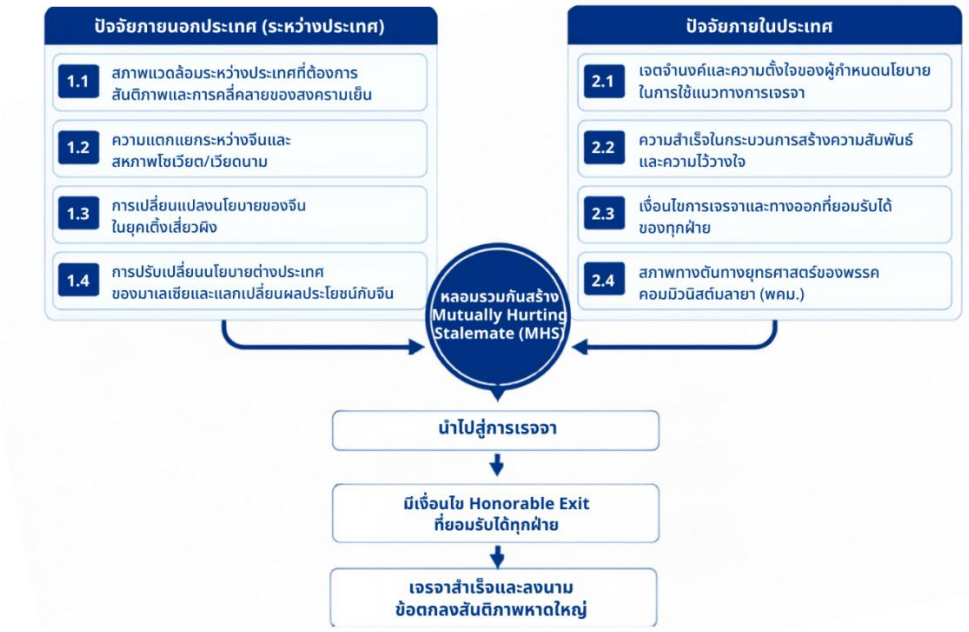
หากนำกรณีของพคม. ไปเปรียบเทียบกับงานวิจัยที่ประยุกต์ทฤษฎีความสุกงอมของ Zartman กับกรณีความขัดแย้งอื่นในภูมิภาคเอเชียจะเห็นข้อแตกต่างที่น่าสนใจ Amer (2007) อธิบายทฤษฎีความสุกงอมในกรณีการยุติความขัดแย้งกัมพูชาพบว่าทฤษฎีความสุกงอมอธิบายได้ดีในระดับภายในประเทศกัมพูชา แต่ไม่สามารถอธิบายความสำเร็จของการเจรจาได้อย่างสมบูรณ์ในระดับภูมิภาคและระดับโลก (Amer, 2007) ข้อจำกัดนี้เน้นย้ำความสำคัญของการวิเคราะห์หลายระดับร่วมกันตามที่งานวิจัยนี้ใช้จริง กล่าวคือกรณีของพคม.สามารถอธิบายได้ดีเมื่อเชื่อมโยงปัจจัยทั้งสองระดับเข้าด้วยกัน โดยเฉพาะปัจจัยการเปลี่ยนนโยบายของจีนโดยเติ้งเสี่ยวผิง (ปัจจัยภายนอก) กับเจตจำนงของผู้กำหนดนโยบายไทยและการสร้างความสัมพันธ์ระดับบุคคล (ปัจจัยภายใน) ทำงานร่วมกันอย่างมีนัยสำคัญ หากขาดเสียปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งการเจรจาอาจไม่ประสบความสำเร็จ ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของงานวิจัยนี้ที่เน้นการหลอมรวมของปัจจัยทั้งสองระดับเป็นเงื่อนไขสำคัญของความสำเร็จ นอกจากนี้เมื่อนำข้อมูลปฐมภูมิของกรณีพคม.ที่รวบรวมโดย Chin & Hack (2004) มาเทียบกับข้อค้นพบของงานวิจัยนี้จะเห็นความสอดคล้องกัน กล่าวคือบทสัมภาษณ์ของจีนเป็งเองในหนังสือดังกล่าวยืนยันว่า การเปลี่ยนนโยบายของจีนโดยเติ้งเสียวผิงเกิดขึ้นจากการหารือความสมดุลกับประโยชน์ของจีนเองมากกว่าการตัดสินใจเชิงอุดมคติเพียงอย่างเดียว ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของงานวิจัยนี้ที่ชี้ว่า

ปัจจัยภายในที่สำคัญซึ่งคือการมีเจตจำนงทางการเมืองของผู้กำหนดนโยบายและการสร้างความสัมพันธ์หรือความไว้วางใจระดับบุคคลระหว่างผู้นำเจรจาเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการสร้างความสุกงอมของการเจรจาเช่นเดียวกับที่พบในกรณีของพคม.

เมื่อเทียบเคียงกรณีการเจรจาสันติภาพที่มีลักษณะใกล้เคียงกับพคม. พบว่า งานของ Harris (2010) ที่วิเคราะห์เงื่อนไขการยุติของขบวนการแบ่งแยกดินแดนหลายกรณีรวมทั้งกรณีมินดาเนา และอาเจะห์ ชี้ว่าจุดสุกงอมของการเจรจามักเกิดขึ้นเมื่อกลุ่มกบฏปรับเป้าหมายจากการแบ่งแยกเป็นการกำหนดใจตนเอง (Self-Determination) และรัฐบาลปรับเป้าหมายจากการปราบปรามทางทหารเป็นการควบคุมกลุ่มเคลื่อนไหว ซึ่งสอดคล้องกับกรณีของพคม.ที่เป้าหมายของการเจรจาเปลี่ยนจากการเปลี่ยนการปกครองในมาเลเซียเป็นคอมมิวนิสต์เป็นการเข้าร่วมเป็นผู้ร่วมพัฒนาชาติไทยเช่นกัน สำหรับเฉพาะกรณีอาเจะห์ Schiff (2014) ซึ่งศึกษากรณีการเจรจาระหว่างรัฐบาลอินโดนีเซียกับขบวนการอาเจะห์เสรี (GAM) ด้วยกรอบ Readiness Theory ซึ่งต่อยอดมาจากทฤษฎีความสุกงอมของ Zartman พบว่า ความมุ่งมั่น (Motivation) และการมองโลกในแง่ดี (Optimism) ของทั้งสองฝ่ายต้องมีขึ้นพร้อมกันก่อนการเจรจาจะประสบความสำเร็จ (Schiff, 2014) ซึ่งคล้ายคลึงกับกรณีของพคม.ที่เจตจำนงของผู้กำหนดนโยบายไทยและการสร้างความไว้วางใจระดับบุคคลระหว่างคู่เจรจาทั้งสามฝ่ายเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสร้างความสุกงอมของการเจรจา การเปรียบเทียบกับกรณีมินดาเนาและอาเจะห์จึงชี้ให้เห็นว่ากรณีของพคม. มีลักษณะร่วมกันกับกรณีความขัดแย้งอื่น ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตรงที่การสร้างความมุ่งมั่นและความไว้วางใจของผู้นำเจรจาเป็นเงื่อนไขร่วมที่พบได้ในหลายกรณีของการเจรจายุติความขัดแย้งด้วยอาวุธในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

องค์ความรู้ใหม่

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการเจรจาสันติภาพในการยุติความขัดแย้งของพคม.ในประเทศไทยซึ่งยังไม่พบว่า มีการศึกษาใดทำการศึกษา ผลของการวิจัยพบการผสมผสานของปัจจัยที่เกี่ยวข้องทั้งจากภายในประเทศและปัจจัยภายนอกประเทศหรือระหว่างประเทศการจะทำให้การเจรจาสันติภาพใด ๆ บังเกิดและบรรลุผลได้จำต้องมีสิ่งที่เรียกว่าจุดสุกงอมของการเจรจาซึ่งเป็นการเผชิญกับปัญหาความสูญเสียหรือทางตันร่วมกันของคู่กรณีอีกทั้งต้องประกอบด้วยปัจจัยที่สำคัญ คือการเห็นทางออกร่วมกันและต้องเป็นทางออกหรือเงื่อนไขที่ยอมรับได้ของคู่กรณีในกรณีการศึกษานี้ย่อมเกี่ยวข้องกับทางออกที่มีเกียรติที่ยอมรับได้ของภาคีในกรณีพคม. คือ 3 ฝ่าย พคม. รัฐบาลไทย และรัฐบาลมาเลเซีย และในการเจรจาสันติภาพจุดสุกงอมอาจไม่เพียงบังเอิญเกิดขึ้นแต่มาจากความพยายามผลักดันและสรรค์สร้างของภาคีต่าง ๆ ให้เกิดจุดสุกงอมขึ้น ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบปัจจัยความสำเร็จในการเจรจายุติปัญหาพคม.

จากภาพที่ 1 พบว่าไม่ใช่แค่เพียงปัจจัยภายในประเทศเท่านั้นที่ผลักดันให้เกิดการเจรจาแต่ปัจจัยระหว่างประเทศก็เช่นเดียวกันที่เป็นพลังผลักดันที่สำคัญ เมื่อปัจจัยทั้งสองมาหลอมรวมกันก่อให้เกิดภาวะที่เป็นจุดเจ็บปวดร่วมกัน ซึ่งนำไปสู่การเริ่มต้นเจรจาในขณะเดียวกันแม้มีการพูดถึงเงื่อนไขการเจรจาร่วมกัน แต่หากเงื่อนไขการเจรจาไม่เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายและไม่มีเกียรติก็อาจทำให้การเจรจาไม่ประสบผลสำเร็จ ดังนั้นเมื่อการเจรจาเกิดขึ้นแล้วเงื่อนไขที่ยอมรับได้ของทุกฝ่ายจึงเป็นรอยต่อสำคัญที่ทำให้เกิดการบรรลุผลสำเร็จของการเจรจาและนำไปสู่การลงนามในข้อตกลงสันติภาพหาดใหญ่ในท้ายที่สุด

สรุปและข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ผู้กำหนดนโยบายที่ต้องการยุติปัญหาการต่อสู้ด้วยอาวุธควรมีเจตจำนงที่แน่วแน่ในการใช้แนวทางการเจรจา แม้ต้องใช้ระยะเวลาที่ยาวนานและเผชิญอุปสรรคระหว่างทาง

2. รัฐควรมีความต่อเนื่องด้านนโยบายการเจรจาแม้ผู้นำหรือผู้กำหนดนโยบายจะมีการเปลี่ยนแปลง แต่ต้องรักษาความต่อเนื่องของนโยบายในการแก้ปัญหาด้วยการเจรจา ไม่ให้ขาดหายหรือเปลี่ยนแปลงตามการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

3. การสร้างเงื่อนไขการเจรจาที่ยอมรับร่วมกันของทุกฝ่ายมีความจำเป็นและเป็นพื้นฐานที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของการเจรจา

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1. การศึกษาเชิงเปรียบเทียบปัจจัยความสำเร็จของการเจรจาสันติภาพในกรณีการต่อสู้ด้วยอาวุธกลุ่มอื่น ๆ ในภูมิภาคจะช่วยทดสอบตัวแปรในทฤษฎีที่เกี่ยวข้องของกรอบแนวคิดที่อาจเป็นแนวทางในการเจรจาสันติภาพในอนาคต

2. การศึกษาเจาะลึกการเจรจาสันติภาพระหว่างรัฐบาลมาเลเซียและพคม.ยังคงมีช่องว่างการวิจัยที่สามารถกระทำได้ทั้งในด้านกระบวนการและการปรับตัวของพคม.ในมาเลเซีย

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง พรรคคอมมิวนิสต์มลายากับเส้นทางสู่สันติภาพในประเทศไทย ซึ่งได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนวิจัยวิทยาเขตปัตตานี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ประจำปีงบประมาณ 2567 สัญญาเลขที่ POL6703051S ขอบคุณแหล่งทุนและต้นสังกัดของนักวิจัยอีกทั้งขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลและผู้ช่วยเหลือทุกท่านตลอดการวิจัยนี้

เอกสารอ้างอิง

เฉิน เฉิน. (2531). ทำไมการปฏิวัติมลายาประสบความล้มเหลว (อา หสุย, ผู้แปล). [เอกสารอัดสำเนา].

ประทุมพร วัชรเสถียร. (2553). โลกร่วมสมัย 2: คำตอบที่คนรุ่นใหม่ใคร่รู้. กรุงเทพฯ: ปาเจรา.

วรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2564). ครองแผ่นดินจีน: พรรค ผู้นำ อำนาจรัฐ (พิมพ์ครั้งที่ 2, ฉบับปรับปรุง). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ (บ.ก.). (2557). ประวัติศาสตร์คู่ขนาน: เรื่องเล่าเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์มลายา (ธันว์รวี, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: พี.เพรส.

Amer, R. (2007). Resolution of the Cambodian conflict: Assessing the explanatory value of Zartman's ‘ripeness theory’. Journal of Peace Research, 44(6), 729–742.

Australian Foreign Affairs Record. (1978, November). Visit to Malaysia by Deng Xiaoping. Australian Foreign Affairs Record, 49(11), 545–546.

Chin, C. C. & Hack, K. (Eds.). (2004). Dialogues with Chin Peng: New light on the Malayan Communist Party. Singapore: Singapore University Press.

Crocker, C. A. et al. (Eds.). (1999). Herding cats: Multiparty mediation in a complex world. Washington, DC: United States Institute of Peace Press.

Harris, A. W. (2010). Coming to terms with separatist insurgencies. Negotiation Journal, 26(3), 327–356.

National Archive of Malaysia. (n.d.). 36 tahun hubungan diplomatik Malaysia China.

Nibhatsukit, W. (2025). A paradigm shift in policy-making: The evolution of Thailand’s anti-communism strategy through Prime Minister’s Office Order No. 66/2523. Journal of Arts and Thai Studies, 47(1), E4312, 1–13.

Rosenau, J. N. (Ed.). (1969). Linkage politics: Essays on the convergence of national and international systems. New York, NY: Free Press.

Saravanamuttu, J. (2010). Malaysia’s foreign policy, the first fifty years: Alignment, neutralism, Islamism. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.

Schiff, A. (2014). Reaching a mutual agreement: Readiness theory and coalition building in the Aceh peace process. Negotiation and Conflict Management Research, 7(1), 57–82.

Yahuda, M. (1996). The international politics of the Asia-Pacific, 1945–1995. London: Routledge.

Zartman, I. W. (2000). Ripeness: The hurting stalemate and beyond. In National Research Council (Ed.), International conflict resolution after the Cold War (pp. 225–250). Washington, DC: National Academies Press.